

ного права вимагає встановлення чітких критеріїв для кваліфікації даного правового явища і визначення прогнозованих підходів для вирішення спорів незалежно від змін соціально-економічних відносин. Разом з тим існуюча практика застосування правових норм про самочинне будівництво часто виключає їх кваліфікацію як виняткову підставу виникнення права власності на нерухому річ, тим самим надаючи суб'єктам цивільного обігу можливість для зловживання своїми цивільними правами всупереч необхідному балансу приватних і публічних інтересів при регулюванні відносин власності на об'єкти нерухомого майна.

Список використаної літератури:

1. Губарев С.В. Визнання права власності на об'єкти самочинного будівництва // Південно-український правничий часопис. – 2008. – № 1. – С. 65-69.
2. Мацюк А.Р. Правові підстави визнання будівництва самочинним // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 1. – С. 136-147.
3. Скловский К.И. Собственность в Гражданском праве: Учеб.-практ. пособ. – М., 1999.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // ВВР. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.

Надійшла до редакції 17.03.2011

ПЕТЕН Я. Л., здобувач

(Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»)

УДК 346.3

**ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН З ПОСТАЧАННЯ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ
(ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)**

З'ясовано окремі аспекти правового регулювання договірних відносин між постачальниками електричної енергії та споживачами (суб'єктами господарювання). Зокрема, проаналізовано нормативно-правові акти, що регулюють відносини у цій сфері. Обґрунтовано господарсько-правову природу договору електропостачання.

Ключові слова: житлово-комунальні послуги, енергопостачання, типовий договір, договір про постачання електричної енергії

Выяснены отдельные аспекты правового регулирования договорных отношений между поставщиками электрической энергии и потребителями (субъектами хозяйствования). В частности, проанализированы нормативно-правовые акты, которые регулируют отношения в этой сфере. Обоснована хозяйственно-правовая природа договора электроснабжения.

Ключевые слова: жилищно-коммунальные услуги, энергоснабжение, типовый договор, договор о поставке электрической энергии

Separate aspects of legal regulation of contractual relations between suppliers of electric energy and consumers (subjects of managing) are found out. In particular, is standard-legal certificates which regulate relations in this sphere are analyzed. The economic-legal nature of the contract of an electrical supply is proved.

Keywords: housing-and-municipal services, the power supply, the typical contract, the contract, on supply of electric energy

Актуальність обраної теми зумовлена перш за все необхідністю удосконалення правового регулювання відносин з надання житлово-комунальних послуг. У даній статті проаналізовано одну з найбільш значущих складових житлово-комунальних послуг – відносини з постачання електричної енергії. Метою цієї статті є поглиблення наукових знань про систему чинного законодавства, що регулює договірні відносини з постачання електричної енергії, а також удосконалення наукових розробок щодо господарсько-правової природи договору електропостачання.

Окремих аспектів досліджуваної проблеми в своїх працях торкалися С.С. Мирза [7], С.Я. Вавженчук [8] та інші. Однак незважаючи на певні напрацювання попередників, слід констатувати: спеціальні дослідження правового регулювання договірних відносин, що склада-

ються при постачанні електричної енергії, фактично відсутні, а тому велике коло проблемних питань залишається нерозкритим.

Аналіз чинного законодавства дає змогу виокремити певні рівні правового регулювання відносин з постачання електричної енергії, що складаються між суб'єктами господарювання. Так, залежно від сфери дії правового акта, можна виокремити: загальний та спеціальний рівні правового регулювання відносин з постачання електричної енергії. Спеціальний рівень правового регулювання договірних відносин з постачання електричної енергії, у свою чергу, можна розділити на підрівні: законодавчий та підзаконний. Перейдемо до характеристики вказаних вище рівнів правового регулювання.

Загальний рівень правового регулювання відносин з постачання електричної енергії забезпечується Законом України «Про житлово-комунальні послуги» [2], де визначаються основні засади організаційних, господарських відносин, що виникають у сфері надання та споживання житлово-комунальних послуг між їхніми виробниками, виконавцями і споживачами, а також їхні права та обов'язки, порядок укладання договорів у сфері житлово-комунальних послуг. Проаналізувавши визначення комунальних послуг, яке наводиться у ст. 1 вищевказаного Закону, де зазначено, що це результат господарської діяльності, спрямованої на задоволення потреби фізичної чи юридичної особи у забезпеченні холодною та гарячою водою, водовідведенням, газо- та електропостачанням, опаленням, а також вивезення побутових відходів у порядку, встановленому законодавством, можна зробити висновок, що законодавець відносить електропостачання саме до комунальних послуг. Це також підтверджують і положення ст. 13 цього ж Закону України, де міститься розподіл житлово-комунальних послуг залежно від функціонального призначення.

Наступний (спеціальний) рівень правового регулювання договірних відносин з постачання електричної енергії, у свою чергу, розділяється на законодавчий та підзаконний підрівні. Законодавчий забезпечується параграфом 5 Глави 54 Цивільного кодексу України (Постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу) [1] та параграфом 3 Глави 30 Господарського кодексу України (Енергопостачання) [4]. Ще один законодавчий акт, який слід розглянути в межах розгляду законодавчого підрівня регулювання суспільних відносин у досліджуваній сфері, – це Закон України «Про електроенергетику» [3]. Цей Закон регулює відносини, що виникають у зв'язку з виробництвом, передачею, постачанням і використанням енергії, державним наглядом за безпечним виконанням робіт на об'єктах електроенергетики незалежно від форм власності, безпечною експлуатацією енергетичного обладнання і державним наглядом за режимами споживання електричної і теплової енергії. Відповідно до ст. 1 цього Закону енергопостачальниками визнаються учасники оптового ринку електричної енергії України, які купують електричну енергію на цьому ринку з метою продажу її споживачам або з метою її експорту; а споживачами енергії – суб'єкти господарської діяльності та фізичні особи, що використовують енергію для власних потреб на підставі договору про її продаж та купівлю.

Виокремлення наступного (підзаконного) підрівня в межах спеціального рівня правового регулювання договірних відносин з постачання електричної енергії зумовлено положеннями ст. 19 Закону "Про житлово-комунальні послуги" [2], де зазначено, що відносини між учасниками договірних відносин у сфері житлово-комунальних послуг здійснюються виключно на договірних засадах. Згідно з ч. 3 ст. 20 вказаного Закону споживач зобов'язаний укласти договір на надання житлово-комунальних послуг, підготовлений виконавцем на основі типового договору. Крім того, відповідно до ч. 1 ст. 179 Господарського кодексу України [4] Кабінет Міністрів України, уповноважені ним органи виконавчої влади можуть затверджувати типові договори. У частині 6 цієї ж статті зазначено, що суб'єкти господарювання, які забезпечують споживачів електроенергією, зобов'язані укладати договори з усіма споживачами їхньої продукції (послуг).

Виходячи з того, що у даній статті розкривається саме господарсько-правовий аспект правового регулювання договірних відносин у сфері енергопостачання, особливості правового забезпечення відносин між громадянами та енергопостачальниками, врегульовані окремим нормативним актом¹, залишено нами поза увагою. Відносини ж суб'єктів господарювання в цій

¹ Вказані відносини врегульовані Постановою Кабінету Міністрів України № 1357 від 26 липня 1999 р.

сфері регулюються Правилами користування електричною енергією¹ (далі – Правила), дія яких поширюється на всіх юридичних та фізичних осіб (крім населення). Цим документом регламентуються відносини, що виникають у процесі продажу і купівлі електричної енергії між виробниками або постачальниками електричної енергії та споживачами (на роздрібному ринку електричної енергії), а також затверджено типовий договір про постачання електричної енергії.

Правила користування електричною енергією (п. 1) виділяють два різних договори – про купівлю-продаж електричної енергії та про постачання електричної енергії, визначаючи перший як угоду двох сторін (постачальник електричної енергії за нерегульованим тарифом і споживач), що є документом певної форми, який встановлює зміст та регулює правовідносини між сторонами під час купівлі-продажу електричної енергії, а другий – як угоду двох сторін (постачальник електричної енергії за регульованим тарифом і споживач), що є документом певної форми, який встановлює зміст та регулює правовідносини між сторонами під час постачання електричної енергії за регульованим тарифом [8].

Важко погодитись з некоректним формулюванням, що договір регулює відповідні правовідносини. Оскільки правовідносини – це суспільні відносини, що врегульовані нормами права, не можна регулювати те, що вже врегульовано. Отже, доцільно внести зміни в п.1 – замінити термін «правовідносини» на «відносини».

Крім того, відповідно до ч. 2 ст. 714 ЦК України [1] до договору постачання енергетичних та інших ресурсів через приєднану мережу застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, положення про договір поставки, якщо інше не встановлено законом або не впливає із суті відносин сторін. Закон не дає визначення договорів на постачання електроенергії. Логічним буде висновок, що договір про постачання електричної енергії є видом договору купівлі-продажу. Тому не можна погодитись з закріпленням у Правилах розмежуванням договору купівлі-продажу та постачання електричної енергії на підставі критерію регульованого або нерегульованого тарифу.

Отже, перейдемо до аналізу іншого важливого засобу правового регулювання відносин з постачання електричної енергії – *договору*. Договір про постачання електричної енергії, як зазначається у Правилах, є основним документом, що регулює відносини між постачальником електричної енергії за регульованим тарифом, який здійснює свою діяльність на закріпленій території, і споживачем, та визначає зміст правових відносин, прав та обов'язків сторін. Споживання електричної енергії без договору не допускається. Отже, договір є суттєвим засобом регулювання відносин у сфері постачання електричної енергії.

Саме господарський договір про постачання електричної енергії є тим правовим актом, що безпосередньо регулює відносини між конкретними постачальниками та споживачами комунальних послуг. У зв'язку з цим слід погодитись з С.С. Мирзою [7, с. 352], який зазначає, що законодавець при використанні термінів «житлово-комунальна послуга», «житлова послуга», «комунальна послуга» розуміє під ними певний стабілізований перелік видів діяльності та дій, не ототожнюючи їх з послугами в правовому розумінні. Поняття «житлово-комунальної послуги» необхідно розуміти з юридичної точки зору як сукупність зобов'язань, по-перше, щодо електро-, газо-, тепло-, водопостачання, які належать до підвиду купівлі-продажу товарів; по-друге, щодо виконання робіт; по-третє, щодо надання послуг з управління багатоквартирного будинку, з утримання будинку та прибудинкової території. Використовуване у законодавстві поняття «житлово-комунальні» послуги не варто зводити лише до відносин, що виникають з юридичних договорів про надання відповідних послуг, оскільки надання комунальних послуг насамперед забезпечується на підставі відповідних форм договору купівлі-продажу, зокрема і на підставі досліджуваного нами договору про постачання електричної енергії.

Аналіз чинного законодавства свідчить про певні *особливості договору електропостачання*. Так, у визначення цього договору включені ознаки, що дозволяють виділити його в самостійний вид договору купівлі-продажу і тим самим відмежувати від договору поставки та інших видів договору купівлі-продажу. До таких ознак насамперед належить спосіб виконання договору – передача електричної енергії енергопостачальною організацією покупцю через приєднану мережу, а також наявність прав і обов'язків

¹ Затверджені постановою Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України № 28 від 31 липня 1996 р.

сторін не тільки при передачі енергії, але й при її споживанні. Ці ознаки договору зумовлені властивостями електричної енергії як товару, що зводяться до такого [1, с. 693]: 1) електроенергію неможливо накопичувати, а в значних кількостях і зберігати; 2) процес виробництва електроенергії, як правило, безупинний і нерозривно пов'язаний як з її транспортуванням, так і зі споживанням; 3) електроенергія при передачі споживається і не може бути повернута; 4) електроенергію можливо передавати тільки через приєднану мережу; 5) для прийому енергії в покупця повинні бути технічні пристрої для підключення до енергомереж енергопостачальної організації.

За загальним правилом зміст договору становлять дві групи умов: умови, винесені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства (істотні умови) (ст. 628 Цивільного кодексу України). Правила користування електричною енергією (п. 5.5.) визначають *істотні умови* договору про постачання електричної енергії, зокрема до них належать найменування постачальника електричної енергії та споживача (енергопостачальна організація та абонент). Відповідно до ст. 24 Закону «Про електроенергетику» [3] енергопостачальники, що здійснюють постачання електричної енергії на закріпленій території, не мають права відмовити споживачу, розташованому на цій території, в укладенні договору на постачання електричної енергії, енергопостачальники, які здійснюють передачу електричної енергії з використанням власних мереж, зобов'язані забезпечити рівноправний доступ до цих мереж усіх суб'єктів підприємницької діяльності, що отримали в установленому порядку ліцензію на здійснення відповідного виду діяльності і уклали договір на передачу електричної енергії.

Також істотними умовами Договору електропостачання є: клас напруги споживача на точці продажу, порядок застосування тарифів на електричну енергію, що використовується на потреби струмоприймачів різних тарифних груп, тощо [6]. Слід зауважити, показники якості енергії узгоджуються сторонами на підставі державних стандартів або технічних умов шляхом погодження переліку (величини) показників, підтримання яких є обов'язком для сторін договору [4, с. 449]. Необхідною умовою договору електропостачання є наявність технічних передумов, тобто наявність у покупця енергетичних мереж, що можуть бути підключені до мереж енергопостачальної організації, а також приладів обліку та іншого устаткування, використовуваних у процесі споживання енергії.

Характерною істотною умовою саме для договору електропостачання є порядок зняття показів розрахункових засобів обліку, порядок надання та підтвердження інформації щодо даних розрахункового обліку електричної енергії, порядок та строки проведення розрахунків. Слід зауважити, що енергопостачальна організація наділена правом контролю за станом технічних засобів і безпекою їхньої експлуатації покупцем, тобто вона вправі контролювати виконання покупцем обов'язків, передбачених договором [4, с. 450].

Щодо *господарсько-правової природи досліджуваного* нами договору слід зазначити таке. Поняття господарського договору отримало нормативне закріплення у статтях Господарського кодексу України, де йому присвячено окрему главу з однойменною назвою. Так, згідно зі ст. 179 ГК України [4] майново-господарські зобов'язання, які виникають між суб'єктами господарювання або між ними та негосподарюючими суб'єктами – юридичними особами на підставі господарських договорів, є господарсько-договірними зобов'язаннями. Як справедливо зауважує В.С. Мілаш, із вищезазначеного нормативного визначення господарського договору не вбачаються його правові особливості. Погляди сучасних науковців на господарський договір зводяться до однієї із двох концепцій: за першою – майже всі договори є загальноцивільними, відповідно, підстав для виділу з їх масиву окремих різновидів немає; за другою – існування цілої низки специфічних ознак вимагає виокремлення категорії господарського, підприємницького договорів [10, с. 34].

Однією з прихильників другої концепції є О.А. Беяневич, яка зазначає, що господарський договір є збірним поняттям, до якого належать різні договірні типи, що мають схожі принципи нормативної регламентації. Особливості господарського договору вчена вбачає як в особливому суб'єктному складі господарського договору, так і в обмеженні договірної свободи [11, с. 15]. Ознаки, що характеризують договір як господарський, визначались і в наукових джерелах часів СРСР, зокрема у підручнику «Советское хозяйственное право» під редакцією І.Г. Побіренченка [9, с. 187]. До них належали: а) особливий суб'єктний склад; б) спрямованість угоди

сторін на досягнення певних господарських результатів (передачу майна, виконання робіт, надання послуг або організацію господарських зв'язків). Щодо першої ознаки (*особливий суб'єктний склад*), то договір про постачання електричної енергії, що нами досліджується, укладається між суб'єктами господарювання. Згідно з ч. 1 ст. 55 Господарського кодексу України [4] суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

Як справедливо зазначається [9, с. 187], підставою для віднесення того або іншого договору до господарських, крім суб'єктного складу, служить ознака *спрямованості його на досягнення конкретних господарських результатів* (передачу майна, виконання робіт, надання послуг, організацію господарських зв'язків). У літературі ця ознака формулюється по-різному: в одних випадках вказується, що господарський договір направлений на досягнення певних економічних результатів, що він передбачає співпрацю сторін у досягненні певного господарського результату, в інших метою господарського договору визнається безпосереднє обслуговування основної діяльності господарських організацій, виконання планів по прибутку й іншим економічним показникам. За цією ознакою досліджуваний нами договір також є господарським, оскільки за допомогою договору про постачання електричної енергії досягають господарських результатів як постачальники (отримують прибуток), так і споживачі – суб'єкти господарювання (отримують електричну енергію, використання якої певною мірою сприяє досягненню результатів їх господарської діяльності).

У науковій літературі виокремлюється ще низка ознак, притаманних господарським договорам, це зокрема: плановий характер вказаних договорів, а також особливий порядок їх укладення. *Особливий порядок укладення* господарських договорів регламентується окремими правилами щодо підстав їх укладення і змісту. Згідно з ч. 7 ст. 179 ГК України [4] господарські договори укладаються за встановленими Цивільним кодексом України правилами з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом, іншими нормативно-правовими актами щодо окремих видів договорів. Ці особливості господарських договорів (порівняно з правилами, встановленими Цивільним кодексом України) доволі суттєві. Наприклад, господарський договір вважається укладеним, якщо між сторонами в передбачених законом порядку та формі досягнуто згоди щодо всіх його істотних умов. При укладенні господарського договору сторони зобов'язані в будь-якому випадку узгодити предмет, ціну і термін дії договору (ч. 3 ст. 180 ГК України) [4]. Допускається укладення господарських договорів у спрощений спосіб, тобто шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, а також підтвердження прийняття до виконання замовлень, якщо законом не встановлено спеціальні вимоги до форми та порядку укладення відповідного виду договорів (ч. 1 ст. 181 ГК України) [4].

О.М. Вінник вказує, що господарським договорам властивий тісний зв'язок з *плановим процесом*, насамперед внутрішньофірмовим плануванням учасників господарських відносин, а також державним. Ця риса господарських договорів віддзеркалює специфіку господарської діяльності – її систематичність, що потребує планування як обов'язкового елемента організації такої діяльності [12, с. 217]. Слід додати, що вказана ознака повною мірою стосується і господарського договору постачання електричної енергії, оскільки безперервний процес подачі електричної енергії – суттєва умова для стабільної діяльності як постачальників, так і споживачів житлово-комунальних послуг.

Список використаної літератури:

1. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар. – Вид. 3-є, перероб. та доп. – Х., 2007.
2. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 24 червня 2004 р. // Голос України. – 2004. – № 140. – 30 липня.
3. Про електроенергетику: Закон України від 16 жовтня 1997 р. // Голос України. – 1997. – 25 листопада.
4. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / За заг. ред. Г.Л. Знаменського, В.С. Щербини; Кол. авт. О.А. Беляневич, О.М. Вінник та ін. – 2-е вид., перероб. і доп. – К., 2008.
5. Про затвердження Правил користування електричною енергією для населення: Постанова Кабі-

- нету Міністрів України № 1357 від 26 липня 1999 р. // Урядовий кур'єр. – 1999. – 26 серпня.
6. Про затвердження Правил користування електричною енергією: Постанова Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України № 28 від 31 липня 1996 р.
7. Мирза С.С. Щодо питання про визначення поняття житлово-комунальної послуги // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Вип. 27. – 2004. – С. 350-355.
8. Вавженчук С.Я. До питання договірної відповідальності за договорами на постачання електроенергії // Юридичний вісник. – 2009. – № 1. – С. 51-56.
9. Советское хозяйственное право: Учеб. / Воронова Л.К., Друнок Г.В., Знаменский Г.Л., Луць В.В. и др.; Под. общ. ред. Побирченко И.Г. – К., 1985.
10. Мілаш В.С. Підприємницькі комерційні договори в господарській діяльності. – Полтава, 2005.
11. Беляневич О.А. Господарський договір та способи його укладення: Навч. посібник. – К., 2002.
12. Вінник О.М. Господарське право: Курс лекцій. – К., 2004.

Надійшла до редакції 26.01.2011

ПКАЛЮК С., викладач
(Луцький інститут розвитку людини
Університету «Україна»)

УДК 349.2 : 331.105

ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СОЦІАЛЬНИХ ПАРТНЕРІВ

Досліджено окремі теоретичні питання правового статусу. Розглянуто характеристику правового статусу соціальних партнерів як суб'єктів трудового права.

Ключові слова: правовий статус, соціальне партнерство, суб'єкти трудового права, профспілки, роботодавці, держава

Исследуются отдельные теоретические вопросы правового статуса. Рассматривается характеристика правового статуса социальных партнеров как субъектов трудового права.

Ключевые слова: правовой статус, социальное партнерство, субъекты трудового права, профсоюзы, работодатели, государство

Investigation of some theoretical issues of legal status. A description of the legal status of social partners as subjects of labor law.

Keywords: legal status, social partnership, the subjects of labor law, unions, employers, state

Інтереси сторін трудових правовідносин можуть бути як однорідними, так і протилежними, і в ході їх реалізації можуть виникати непорозуміння, спори, конфлікти тощо. Соціальне партнерство попереджає конфлікти, сприяючи становленню партнерських відносин сторін, заснованих на співробітництві рівноправних суб'єктів, взаємних вчинках з урахуванням інтересів кожної сторони. Завдяки застосуванню різноманітних форм соціальне партнерство сприяє врегулюванню спірних питань, що забезпечує соціальну стабільність та соціальний мир, які є головною метою існування і розвитку системи соціального партнерства. Однак через відсутність закону про соціальне партнерство залишається нез'ясованим питання правового статусу соціальних партнерів. Тому метою даної статті є науково-теоретичне дослідження розуміння категорії правового статусу соціальних партнерів та шляхів реалізації їх інтересів. Для досягнення означеної мети необхідним вбачається з'ясування теоретичного визначення та практичного закріплення правового статусу соціальних партнерів.

Незважаючи на те, що у сучасній доктрині трудового права актуальним питанням правового статусу учасників колективних трудових відносин приділяється значна увага, зокрема, у роботах І.В. Зуба [13], П.Д. Пилипенка [18], В.І. Прокопенка [10], Б.С. Сичинського [13], В.Г. Ротаня [13], Н.М. Хуторян [19] та інших, проблема правового статусу соціальних партнерів у трудовому праві, особливо з огляду на динамічний процес формування в Україні ринкових трудових відносин, вимагає нового науково-теоретичного осмислення та вирішення, передусім у контексті забезпечення правових механізмів реалізації права соціальними партнерами.

Юридична наука потребує чіткого понятійного апарату, і при аналізі такої категорії, як правовий статус соціальних партнерів, необхідно звернутися до загальнотеоретичної категорії

